

Nyanlända och lärande – om nyanlända elevers
lärandevillkor i den svenska skolan.

Språket i skolans ämnen – att arbeta
språkutvecklande

*Den 13. Nordiske Læreruddannelseskongres
Sprog og didaktik i alle fag, 2 – 6 september 2014, Nuuk, Grønland*

*Professor Monica Axelsson,
Institutionen för språkdidaktik, Stockholms universitet
monica.axelsson@isd.su.se*

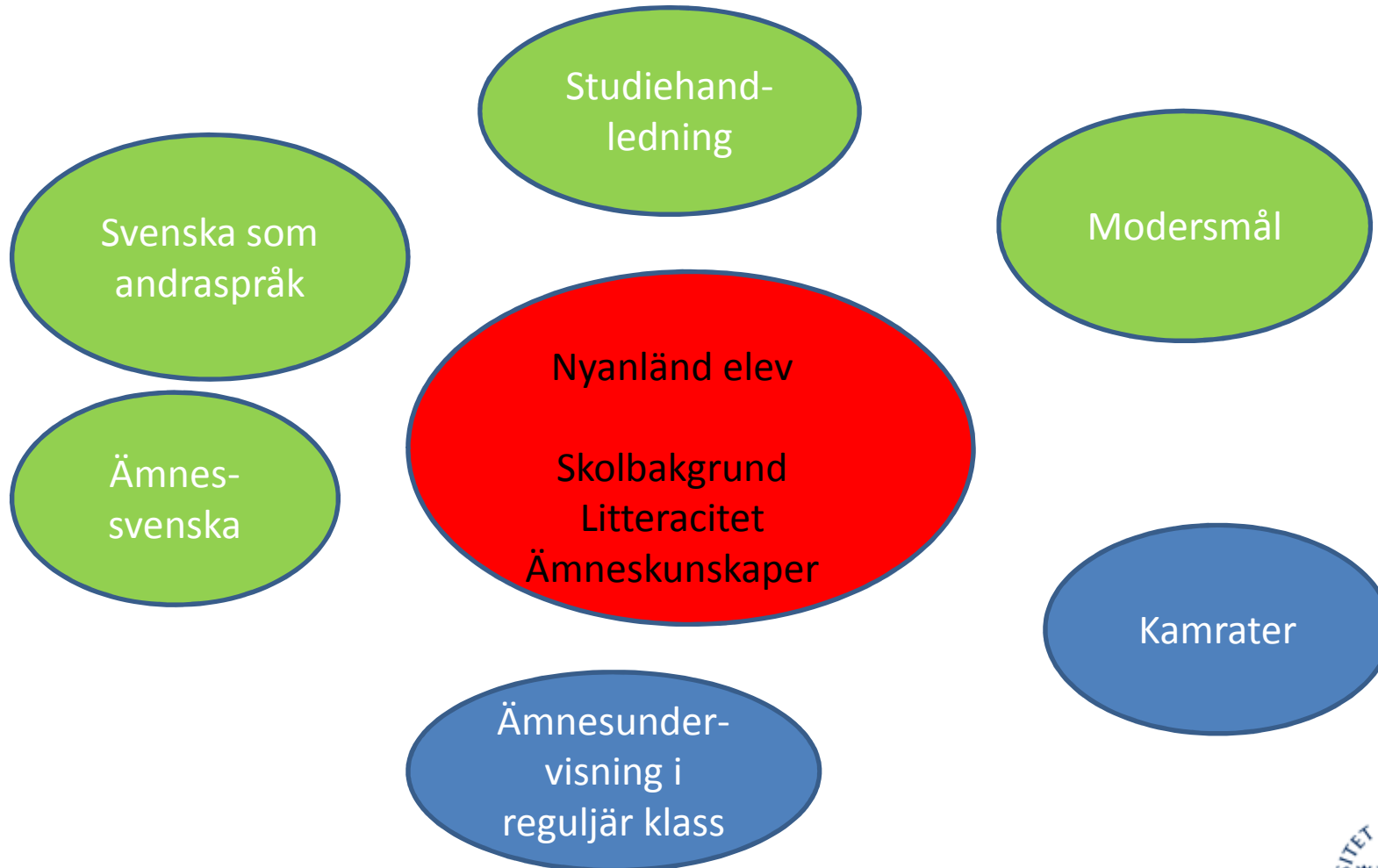
Sverige – ett invandringsland

- 9,5 milj. invånare, ca 1,3 milj. utlandsfödda (14%)
- De största invandrargrupperna kommer från Finland, Irak, Serbien/Kosovo, Polen, Iran, Bosnien, Tyskland, Norge, Danmark, Turkiet, Somalia, Afghanistan, Chile, Syrien
- 350 000 barn under 18 år är utlandsfödda eller har två utlandsfödda föräldrar (18% av alla barn i Sverige)
- 146 språkgrupper får modermålsundervisning i den svenska skolan (1-2 tim/vecka)
- Under de senaste 5 åren har asylsökande främst kommit från Syrien, Somalia, Afghanistan, Irak and Eritrea (totalt 54 000 in 2013).
- Sverige tar emot det högsta antalet ensamkommande barn inom EU (ca 3 800 under 2013). 2010-2013 kom de flesta från Afghanistan och Somalia.

Två huvudmodeller för mottagning av nyanlända

- Introduktionsklasser
- Direktintegrering i reguljär klass

Resurser för nyanlända elever i grundskolan

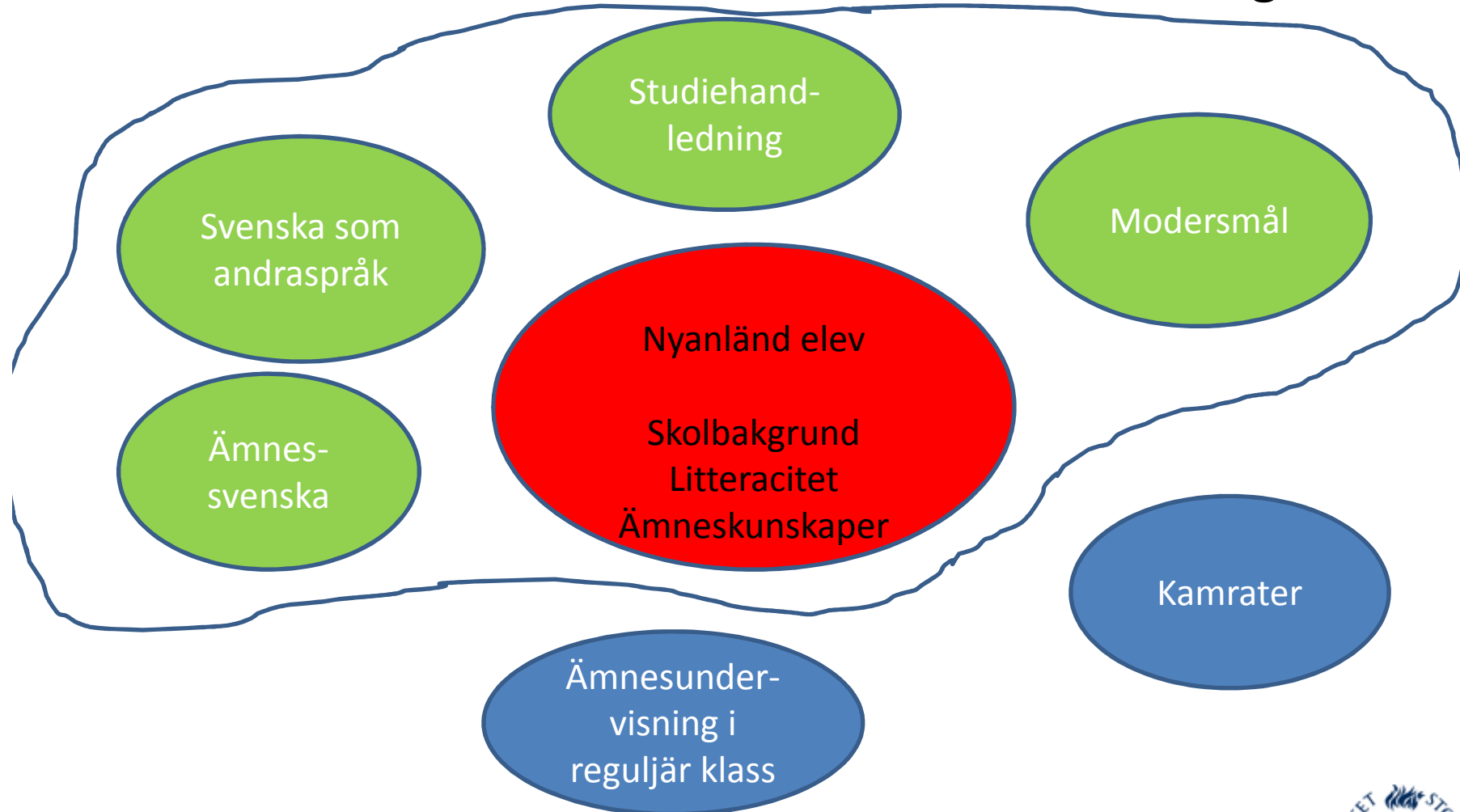

Analysperspektiv (åk 8,9)

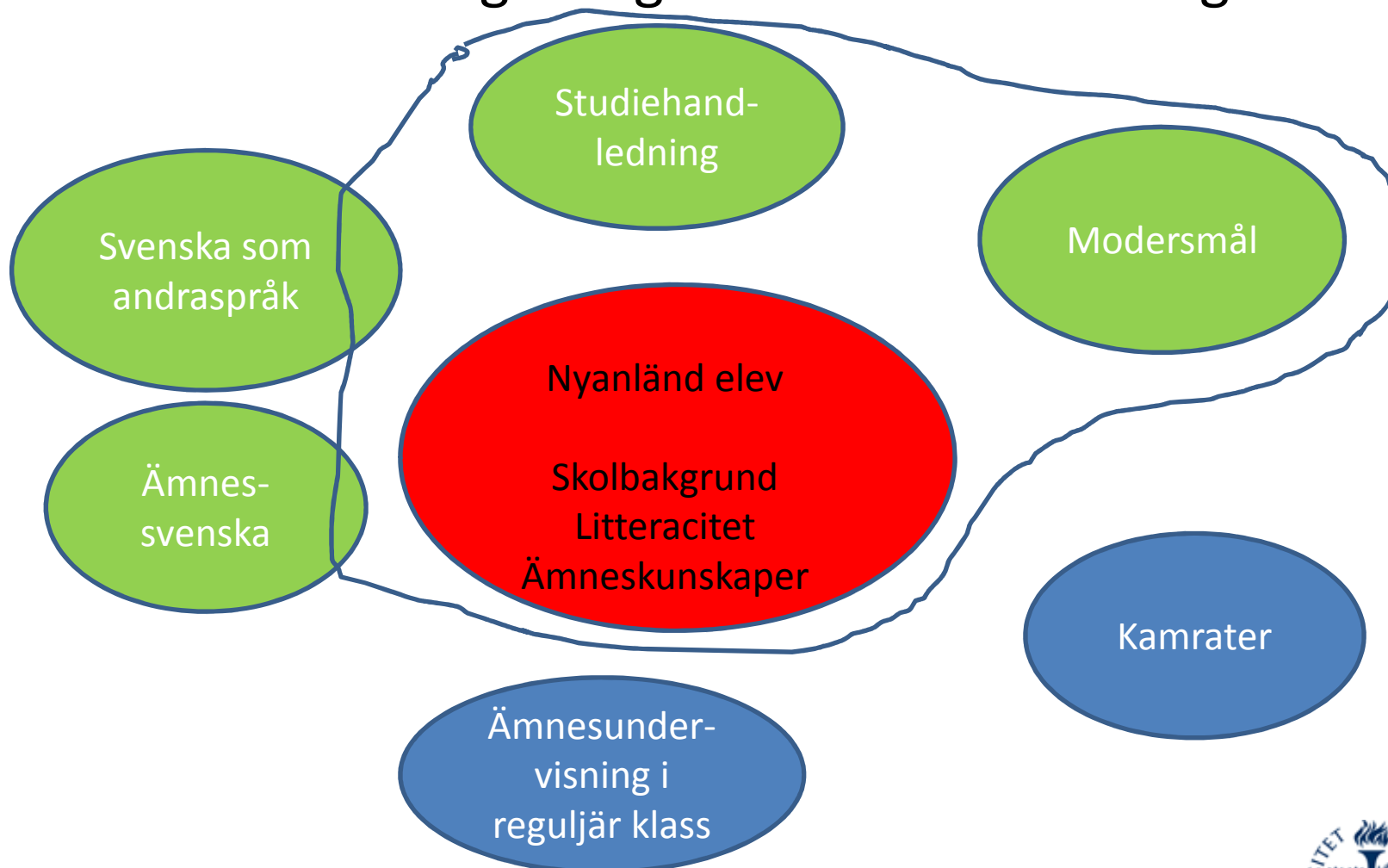
- Språkligt perspektiv
- Kunskapsperspektiv
- Socialt perspektiv

Introduktionsklassens resursanvändning

Direktintegreringens resursanvändning

Två typer av språkförmåga

Vardagsspråk (BICS: Basic Interpersonal communicative skills)

klara vardagliga samtal   *1-2 år*

Skolspråk (CALP: Cognitive academic language proficiency)

klara skolans ämnen   *5-8 år*

Nya ämneskursplaner – stora språkliga utmaningar

- Eleverna ska kunna *kommunicera* om ämnet med ett SO-/NO-språk.
- De ska kunna *återge, berätta, instruera, beskriva, förklara, diskutera och argumentera*.
- Språket får ökad betydelse i bedömningen.
- Många andraspråkselever, men också andra elever, behöver därför stöttas.

Modell för litteracitetsprogression - läspyramiden

Shanahan & Shanahan, 2008

Litteracitetsfärdigheter:

specialiserade för historia,
eller andra ämnen

Ämnes-
litteracitet

naturvetenskap, matematik, litteratur

gemensamma för många
strategier, (utöka sin kognitiva
sin förståelse, läsa om, be om
komplex text, läsa mellan
vanliga ordbetydelser,
flerstaviga ord.

Mellanliggande
litteracitet

uppgifter: allmänna förståelse-
uthållighet, ge akt på
hjälp, slå upp ord, förstå mer
raderna, tolka en text),
grundläggande flyt, förstå

Grundläggande litteracitet

avkodning, förståelse av högfrekventa ord som i princip finns i alla texter och uppgifter,
grundläggande läs- och skrivkonventioner.

Ämneslitteracitet

- Olika lässtrategier för olika ämnen
- Litteracitetskraven på eleverna är unika för varje ämne
- Textförståelsen underlättas om eleverna får lära sig att närma sig olika ämnens texter på olika sätt, med olika linser.
- "The differences are a natural outgrowth of differences in the nature or kind of knowledge being created by the disciplines (Schleppegrell, 2004)."

Litteracitetskrav i matematik, kemi & historia

Shanahan & Shanahan, 2008

Matematik: läsa om, läsa nära, läsa varje ord (funktionsord är betydelsefulla; artiklar, prepositioner). Matematik kräver precision, varje ord måste förstås i förhållande till sin speciella betydelse. Många omläsningar.

Kemi: Fokus på transformationen av information från en form till en annan. Text vs formler, figurer, grader, diagram, bilder. Pendling mellan modaliteterna för att förstå. Bådadera behövs för full förståelse av stoffet.

Historia: Att före läsningen ta reda på vem författaren eller källan är - hur kan texten vara vinklad. Förstå vilken berättelse författaren vill berätta. Texten är en Tolkning av historiska händelser inte Sanning.

Litteracitetskrav i matematik, kemi & historia

Shanahan & Shanahan, 2008

Matematik: Felfria bevis är per definition sanna och syftet med deras arbete är att skapa dessa bevis, dvs skapa sanning. Läsa noggrant - leta fel i bevisen. Varje ord har betydelse. Det gäller att vara uppmärksam.

Kemi: experiment → skapar kunskap. Kvaliteten, design, statistisk analys av experimentet centralt. Generaliserbara resultat.

Historia: Tolkning inte sanning. Bedöma och tolka dokument. Kritisk hållning till texten. Jfr inbördeskriget – frihetskriget (vita och röda i Finland 1918)

Ordförråd

Matematik & kemi: Orden har både generell och specifik betydelse.

Matematik: Eleverna måste lära sig den exakta terminologin, utantill, för att kunna förstå den matematiska betydelsen. *Primtal* kan bara förstås genom sin definition. Bokstäver och symboler kan ha specifika betydelser.

Kemi: Symboler måste förstås både på ett makro - och mikroplan.

H₂O= substans (vatten), men också för den atomiska makeupen, två väteatomer för varje syreatom.

Historia: Generell och specifik betydelse hos ord inte centralt. Däremot att orden kommer från flera olika fält (politik, ekonomi, sociologi).

Svåra ord; aggressiv. Andra tidsåldrar: *Den gyllene åldern*, metaforer *Svart torsdag*.

Begrepp med betydelse beroende på ämne

(Mer än matematik, MSU, 2008)

Matematiskt språk	Vardagligt språk
Rymmer	Flyr
Rot	Roten på en växt
Volym	Ljudvolym, hårvolym
Udda	Konstiga

Nominalisering

Förhållandena förbättrades.
Amerika upptäcktes 1492.
Gasen expanderar.

Händelse: verb

Människor, ting: substantiv

Egenskaper: adjektiv

Nominalisering

En förbättring av förhållandena ...
Amerikas upptäckt 1492 ...
Gasens expansion ...

Handlingar, processer,

egenskaper → substantiv

Abstraktion genom nominalisering

- *När man har tränat länge...*
- *Vid långvarig träning* *ansträngs musklerna* kraftigt vilket kan leda till *syrebrist* i musklerna.

Att arbeta med naturvetenskapligt språk

(efter Fang & Schleppegrell, 2008:37)

Diskursdrag	Språkliga resurser	Analys-strategi	Klassrumsaktiviteter
Tekniskt	<ul style="list-style-type: none"> •Unika NO- ord •Vardagsord med specialiserad betydelse	Analysera tekniska ord	<ul style="list-style-type: none"> •Packa upp sammansättningar, prefix, suffix, rot •Ta reda på ursprung, funktion •Diskutera olika betydelser pga kontext •Använd tekniska ord på flera sätt
Abstrakt	<ul style="list-style-type: none"> •Nominalisering	Analysera abstrakta ord	<ul style="list-style-type: none"> •Packa upp nominaliseringar •Låt eleverna skriva om NO-texter för yngre elever •Jämför nominaliseringar
Lexikalt tätt	<ul style="list-style-type: none"> •Långa, komplexa nominalgrupper (NP) •Deras inbördes släktskap...	Analysera långa nominalgrupper	<ul style="list-style-type: none"> •Packa upp nominalgrupper. •Utöka enkla substantiv med bestämmningar före & efter •Identifiera och jämför nominalgrupper i olika texter •Jämför lexikal täthet i olika texter och av olika skribenter (expert – novis)
Tät textbindning	<ul style="list-style-type: none"> •Lexikaliserade, långa eller abstrakta subst. som budskap •Zick-zack-mönster/ utveckling av budskap	Analysera budskap och det som utvecklar budskapet	<ul style="list-style-type: none"> •Ta fram satsens budskap •Skapa effektiva budskap gemensamt •Jfr budskap i olika texter och av olika skribenter

Att arbeta med naturvetenskapligt språk

(efter Fang & Schleppegrell, 2008:37)

Diskursdrag	Språkliga resurser	Analysstrategi	Klassrumsaktiviteter
Tekniskt	<ul style="list-style-type: none"> •Unika NO- ord •Vardagsord med specialiserad betydelse	Analysera tekniska ord	<ul style="list-style-type: none"> •Packa upp sammansättningar, prefix, suffix, rot •Ta reda på ursprung, funktion •Diskutera olika betydelser pga kontext •Använd tekniska ord på flera sätt

Att arbeta med naturvetenskapligt språk

(efter Fang & Schleppegrell, 2008:37)

Diskursdrag	Språkliga resurser	Analysstrategi	Klassrumsaktiviteter
Tekniskt	<ul style="list-style-type: none"> •Unika NO- ord •Vardagsord med specialiserad betydelse	Analysera tekniska ord	<ul style="list-style-type: none"> •Packa upp sammansättningar, prefix, suffix, rot •Ta reda på ursprung, funktion •Diskutera olika betydelser pga kontext •Använd tekniska ord på flera sätt
Abstrakt	<ul style="list-style-type: none"> •Nominalisering	Analysera abstrakta ord	<ul style="list-style-type: none"> •Packa upp nominaliseringar •Låt eleverna skriva om NO-texter för yngre elever •Jämför nominaliseringar

Att arbeta med naturvetenskapligt språk

(efter Fang & Schleppegrell, 2008:37)

Diskursdrag	Språkliga resurser	Analysstrategi	Klassrumsaktiviteter
Abstrakt	<ul style="list-style-type: none"> •Nominalisering	Analysera abstrakta ord	<ul style="list-style-type: none"> •Packa upp nominaliseringar •Låt eleverna skriva om NO-texter för yngre elever •Jämför nominaliseringar
Lexikalt tätt	<ul style="list-style-type: none"> •Långa, komplexa nominalgrupper (NP) •Deras inbördes släktskap...	Analysera långa nominalgrupper	<ul style="list-style-type: none"> •Packa upp nominalgrupper. •Utöka enkla substantiv med bestämmningar före & efter •Identifiera och jämför nominalgrupper i olika texter • Jämför lexikal täthet i olika texter och av olika skribenter (expert – novis)

Lexikal täthet och nominal stil i biologiläromedel

I läroboken:

Kommunikationerna mellan de olika **individerna** inom en **art resulterar** ofta i **gruppbildningar** av olika **storlek** och **styrka**.

Läraren presenterar:

”När de olika **individerna** inom en **art kommunicerar** med varandra / så **leder** det ofta **till** / att de **bildar grupper** / som **är** olika **stora** och **starka**.”

(Lindberg 2007)

Ord i läromedel

OrdiL
Inger Lindberg (2007)

Verbal, kongruent stil	Nominal, icke-kongruent stil
håller bättre	får en ökad hållbarhet
billigt	för en ringa kostnad
lika fort	med samma hastighet
när maten smälts	vid matsmältningen
eftersom han väger för mycket	pga övervikt
när solen gick ner	vid solnedgången
om det blir farligt	vid annalkande fara
om det blir krig	i händelse av krig
mycket/lite	stora/små mängder av
jag tycker	enligt min åsikt
jag har fått veta	det har kommit till min kännedom

Att arbeta med naturvetenskapligt språk

(efter Fang & Schleppegrell, 2008:37)

Diskursdrag	Språkliga resurser	Analysstrategi	Klassrumsaktiviteter
Lexikalt tätt	<ul style="list-style-type: none"> • Långa, komplexa nominalgrupper (NP) • Deras inbördes släktskap...	Analysera långa nominalgrupper	<ul style="list-style-type: none"> • Packa upp nominalgrupper. • Utöka enkla substantiv med bestämningar före & efter • Identifiera och jämför nominalgrupper i olika texter • Jämför lexikal täthet i olika texter och av olika skribenter (expert – novis)
Tät textbindning	<ul style="list-style-type: none"> • Lexikaliserade, långa eller abstrakta subst. som budskap • Zick-zack-mönster/utveckling av budskap	Analysera budskap och det som utvecklar budskapet	<ul style="list-style-type: none"> • Ta fram satsens budskap • Skapa effektiva budskap gemensamt • Jfr budskap i olika texter och av olika skribenter

Temastruktur i naturvetenskaplig gymnasietext

Sats	Budskapets utgångspunkt (tema)	Det som utvecklar budskapet
1.	Öronmanetens medusageneration	har könlig fortplantning.
2.	På sommaren	avger hanarna spermier
3.	som	fångas upp av honorna.
4.	Efter befruktningen	utvecklas äggen till larver
5.	som	stannar kvar hos honorna några veckor.
6.	Tidigt på hösten	kan man därför se gulaktiga klasar av larver på honornas munar.

Historiespråket

Språket i historia är berättande till sin karaktär.
Fokus ligger på **tid, plats och omständigheter**.
Personer och händelser är ofta specifika oavsett om de är verkliga eller fiktiva.

Tolkning

Interaktion mellan tid och orsak

Historietext - närläsning

1. Hur har författaren organiserat den här delen av texten?
2. Vad händer i texten?
3. Vilket är författarens perspektiv?

Läs/analysera sats för sats.

Identifiera Temat för varje sats.

Analysera processer (verb), deltagare, omständigheter

1. Hur har författaren organiserat texten?

Fang & Schleppegrell (2008)

Omständigheter	Exempel
Tid: när, hur länge, hur ofta	<p><u>I början av 700-talet</u> lyckades araberna erövra västgoternas rike i Spanien.</p> <p><u>Följande höst</u> kom ett par isländska skepp till Bratthalid.</p> <p>Den största förändringen i verktygsbeståndet <u>mellan döstid och gånggriftstid</u> inträffade när de tunnackiga flintyxorna ersattes med tjockackiga.</p>
Plats: var, hur långt, hur ofta	<p><u>I Skåne och Bohuslän</u> finns omkring 30 dösar.</p>
Sätt: hur, med vad, som vad	<p><u>Döende</u> framsäger han en rad stavrimmade strofer.</p> <p><u>Genom att beskydda</u> den nya religionen blev kungen kyrkans överhuvud.</p>

2. Vad händer i texten?

Identifiera verben (processerna) i varje sats

Verbtyp	Deltagarroll	Funktion	Exempel
Göra	Aktör	Den som gör	<u>Norska vikingar</u> plundrade klostret i Jarrow.
	Mål	Det görandet riktas mot	Norska vikingar plundrade klostret i Jarrow.
Känna	Upplivare	Den som tänker, känner, upplever	<u>Vikingarna</u> trodde att Oden upptäckt eller stulit runorna.
	Fenomen	Det som tänks, känns, upplevs	Vikingarna trodde <u>att Oden upptäckt eller stulit runorna.</u>
Säga	Talare	Den som talar	<u>Eddans Hávamál</u> säger att man inte ska skratta åt de gamla och grå.
	Budskap	Det som sägs	Eddans Hávamál säger <u>att man inte ska skratta åt de gamla och grå.</u>
Vara	Bärare		

2. Vad händer i texten?

Identifiera verben (processerna) i varje sats

Verbtyp	Deltagarroll	Funktion	Exempel
Vara	Bärare	Den som tillskrivs en kvalitet.	<u>Alla gårdar</u> var självförsörjande.
	Attribut Utpekad	Kvaliteten som tillskrivs. Det som står för det som utpekas.	Alla gårdar var <u>självförsörjande</u> . <u>Händelsen</u> kallas "Boston Tea Party".
	Värde	Det som utpekas.	Händelsen kallas " <u>Boston Tea Party</u> ".

3. Vilket är författarens perspektiv?

- Genom analysen i 2. kan eleverna förstå författarens perspektiv.

Vem agerar? → Aktören, talaren, upplevaren, bäraren

Vilka ord och idéer är representerade?

Hur organiseras tid och orsak?

Referenser

- Axelsson, M. & Jakobson, B** (2010.) Yngre andraspråkselevs meningsskapande i naturvetenskap genom tre analysverktyg. Nordand. Nordisk tidskrift för andrespråksforskning. Årgång 5, Nr 2, 9-33.
- Axelsson, M., Olofsson, M., Philipsson, A., Rosander, C. & Sellgren M.** (2006), *Ämne och språk – språkliga dimensioner i ämnesundervisningen*. Stockholm: Kompetensfonden.
- Axelsson, M, Rosander, C & M. Sellgren** (2005), *Stärkta trådar – flerspråkiga barn och elever utvecklar språk, litteracitet och kunskap*. Stockholm: Språkforskningsinstitutet.
- Cummins, J. & Early, M (2011)**, *Identity texts. The collaborative creation of power in multilingual schools*. London: Trentham Books.
- Fang, Z. & Schleppegrell, M.** (2008), *Reading in secondary Content areas. A Language-based pedagogy*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Jakobson, B. & Axelsson, M.** (in press). "Beating about the bush" on the how and why in elementary school science. Education Inquiry.
- Kuyumcu, E.** (2004), Genrer i skolans språkutvecklande arbete. I: Hyltenstam, K. & I. Lindberg (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Liberg, C., Å. af Geijerstam & J. Wiksten Folkeryd** (2010). *Utmana, utforska, utveckla! Om läs- och skrivprocessen i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Sellgren, M.** (2011). *Den dubbla uppgiften. Tvåspråkiga elever i skolans mellanår arbetar med förklarande genre i SO*. Licentiatuppsats. Stockholm: Centrum för tvåspråkighetsforskning, Stockholms universitet.
- Shanahan, T. & Shanahan, C.** (2008). Teaching Disciplinary Literacy to Adolescents: Rethinking Content-Area Literacy. *Harvard Educational Review*. Vol.78, Nr 1, 40-59.